

Vinter- och vartäckning

Owe Jaktlund

**Vill ni ha grönare fingrar?
Inget kan vara lättare!
Det fåtal som beskylls för att
ha ”gröna fingrar” har bl.a.
lärt sig att det gäller att före-
komma och inte vänta tills
problemet är ett faktum. Här
intill kan ni läsa om hur man
förekommer problem med
växter som inte är fullt an-
passade till vårt vinterklimat.**

I TA 2003:4 (sid. 164) ger Inger Frändås sin syn på härdighet och ger också många goda råd om hur man utnyttjar och påverkar mikroklimatet i trädgården. Hon snuddar också vid olika sätt att vinter- och inte minst vartäcka växterna. För fyra år sedan (TA 2000:3, sid. 132) hade Roland Gustavsson en bra och lite grundligare artikel i ämnet. Åren går och vi har fått några tusen nya läsare sedan dess, varför jag lånar lite ur hans text och blandar med mina egna erfarenheter och lite bilder som jag samlat på mig.

Det jag i första hand täcker är bänkarna där jag förvarar det jag odlar i krukor; lökar, frösådder, sticklingar, delningar och nyköpt som ännu inte hunnit ut på friland. När hösten och kylan närmar sig saktar plantornas tillväxt av och många vissnar ner helt – de får då ett betydligt mindre behov av vatten. Samtidigt börjar det regna allt oftare – OK, i höst blir det kanske inte oftare och mer än just denna sommar, men tillväxten

täcka bänkarna redan när de första höstregnen börjar ökar man dramatiskt chanserna att växterna överlever vintern. Observera att med täcka menar jag inte hermetiskt tillsluta – så länge det är plusgrader ute behöver bänkarna ventileras. Tips på olika bänkkonstruktioner finns i TA 2002:1, sid. 25.

När det gäller växter på friland måste man först vara på det klara med vad man vill åstadkomma. Är det kyla, fukt ovanifrån och/eller underifrån som är problemet eller kanske vårsolen? Vi som varit med ett tag vet att det tyvärr är alltför lätt att göra situationen värre genom en felaktig eller slarvig vintertäckning. Det vanligaste problemet är nog att vi täcker för ”grundligt” och sedan får fuktproblem under den täckning som var avsedd för att skydda mot just fukt! Ett annat problem är att mössen ibland upptäcker de varma och ombonade täckningarna med späda välsmakande rötter eller knölar i ”källaren”. Har du sådana gäster är det nog bäst att placera ut lite råttgift samtidigt som du lägger på täckningen.

När täcker man

Gäller det i huvudsak mot regn och fukt ska täckningen helst göras innan marken är genomvåt på hösten – men hur ska man veta när? Inget år är det andra likt och inte ser det så vackert ut om trädgården är full av plastskynken redan i augusti. Kompromissen blir förstås att vi väntar så länge som möjligt och ser till att täckningen är så luftig som möjligt, så att marken har chans att torka ut innan tjälen kryper ner i marken. Om det däremot endast är kolden vi vill hålla borta görs täckningen helst först när kylan har anlänt på riktigt.

När täcker man av

Ja, här finns det heller inget enkelt svar. Det gäller även här att ha klart för sig varför man täcker. Om det gäller en växt som inte har problem med vårfröst, så åker mina skydd av så snart jag tycker att våren har anlänt. Oftast är det väl en kombination av fukt och köldskydd kombinerat med en växt som inte uppskattar köldknäppar under våren. Då får det bli en gradvis avtäckning.

Erik Johansson visade mig en gång hur han hanterade sina stäppiljor (*Eremerus*), som dels inte är överdrivet förtjusta i vinterfukt och dels börjar växa tidigt på våren samtidigt som de hatar minusgrader när väl knopparna kommit ovan-

Ett parti med Cardiocrinum, i Göteborgs botaniska trädgård, täckt mot vinterfukt.

stannar i alla fall av. Är inte jorden i krukorna tillräckligt porös (dränerande) och/eller hålen i krukbottnen tillräckligt stora blir krukjorden plaskvåt (speciellt om man använder ”vanlig” torvbaserad köpjord)! Om inte växten är naturligt anpassad för att under höst och vinter stå i genomblöt jord, vilket väldigt få är, blir resultatet ofta en kruka där bara en ledsen etikett vittnar om vad som en gång funnits i den. Genom att ställa krukorna på eller i en bädd av sand och

för marken. De täcktes på hösten med ett tjockt lager av torra löv och sedan en skiva och ett plastskynke. Ovanpå plasten sedan ytterligare eklöv och granris. Framåt våren åkte plasten och det som låg ovanpå av. Skivan höjdes upp (en kruka el. dyl. i varje hörn) så att knopparna hade plats att utvecklas, medan löven under skivan fick ligga kvar. Beroende på vädret togs nog skivan bort på dagarna men vid minsta frostrisk åkte den på igen ända till risken för nattfroster var över. Se bilden på Botans *Cardiocrinum*-täckning här intill.

Gäller skyddet för vårsol är det betydligt enklare. Det är ju inte solen i sig som är problemet utan det är kombinationen med tjäle, som gör att växten inte kan suga i sig fukten i marken, samtidigt som solen skiner på bladen vilket gör att växten torkar ut. När jag kan trycka ner en bambupinne i marken är också problemet över och skyddet kan tas bort.

Ett liknande tips har jag fått från Karl-Otto Zita. Många nordamerikanska liljor är svårödlade eftersom de inte klarar vinterfukten – det finns säkert andra lökväxter som har samma problem. En lösning är att skaffa ett grovt avloppsrör i plast, ca 40 cm långt och sedan gräva ner det stående. Håll i en lämplig jordblandning och placera löken i röret på rätt djup. Vattna och odla på normalt sätt, men när liljan börjar vissna ner på hösten sätter du på ett lock, eller tak över röret. Det finns färdiga lock till de flesta dimensioner av rör och det enda du behöver göra är att fixa ett par ventilationshål så att fukten i jorden har någonstans att ta vägen. I ett rör finns det inte plats för så många lökar men med lite uppfinningsrikedom klarar ni säkert av att lösa det problemet.

Täckmaterial

Granris är det klassiska täckningsmaterialet och på de flesta platser går det att få tag på granris från någon närliggande avverkning. Ett tips är att först lägga några avbarrade fjolårsgrenar, så blir täckningen luftigare. Riset skyddar bra mot lätt köld, vårsol och för tidigt uppvaknande. Vill man förstärka effekten kan man lägga på torra löv eller ännu hellre ormbunkar och sedan en bit plast så får man en täckning mot både kyla och fukt. Tänk bara på att om plasten ligger överst, så blir resultatet ett litet drivhus om vårsolen kommer åt att lysa på plasten. Lagg i så fall ytterligare några grenar ovanpå plasten. Till rododendron och andra vintergröna buskar, som behöver skyddas för vårsolen, är granris utmärkt (se bild ovan).

En bonus med granriset är att om du lägger det använda riset i en liten hög med en presenning ovanpå tills barren har fallit av kan du sedan använda barren till dina jordblandningar för surjordspartierna. Glöm inte att spara några avbarrade grenar för att använda som bas i nästa års

Små rododendron skyddas mot vårsolen med några granriskvistar fastbundna på ett "stativ" av bambukäppar.

täckning. Har man inte tillgång till granris går det att använda skugg- eller säckväv för att få önskad skuggseffekt.

Frigolitlådor hör väl numera också till klassikerna. De fungerar bra men måste förankras väl med t.ex. stenar. De skyddar mot kyla och fukt ovanifrån men en risk är att det blir kondens inne i lådan. Se till att den inte ligger dikt an mot marken och glöm inte att kontrollera regelbundet.

Kak- eller godisburkar är väldigt populära som regnskydd i stenpartiet, men har nackdelarna att de ger mycket kondens och fungerar som små drivhus när solen skiner på dem. Det senare är förstas användbart när småplantorna ska planteras ut på våren men det är ett helt annat kapitel. Gör lufthål i sidorna med bormaskin eller lödkolv och om så behövs kan du isolera med torra löv eller ormbunksblad.

Glas- eller plastskivor ger samma goda regnskydd men de bör lutas så att kondensvattnet lätt rinner av – och helst inte på närmaste kudde heller. De ger förstas bra luftcirkulation men kan vara lite pillriga att få på plats och att sedan ligga kvar. Lite uppfinningsrik trådbockning brukar vara lösningen på det problemet. Plastskivor kan förstas skruvas fast i bambupinnar av passande längd, men de är betydligt lättare än glas och behöver alltid förankras väl.

Stenparti – det är väl oftare fukt än kyla som är problemet, men tänk på att växterna börjar vegetera väldigt tidigt och inte gillar att ha det för skuggigt. Ett tjockt granristäcke kan ge fula och etiolerade (utdragna) plantor om det inte tas bort i tid. Har du rätt jordblandning går emellertid tjälen ur ett sånt parti väldigt fort – förutsatt att solen får en chans att skina på "jorden". Kontrollera tjäldjupet med en pinne och ta bort skydden så fort de inte behövs.

En fastgjuten stolphållare för vinterskydd kan se så här diskret ut i ett stenparti (Utrechts botaniska trädgård).

Ett modernt material är geotextil. Kärt barn har många namn; markduk, bergmatta, bärmatta, geoduk är några. Materialet används mest vid väg- och markarbeten och i våra trädgårdar använder vi det bl.a. för att hindra ogräs och

Ovan. Glasskivor används ofta för att skydda småväxter från vinterfukt. T.h. Ett tråg kan man betrakta som en stor kruka och det behöver oftast täckas under vinterhalvåret. Här en enkel konstruktion som hålles på plats med galvaniserad järntråd.

trädrötter att ta sig in i våra rabatter. Geotextil finns i olika klasser (kvalitéer). Klass 2 och 3 av de styva sorterna lämpar sig bra för vintertäckning eftersom de dessutom är vattenavstötande. Det finns mjuka sorter som suger åt sig vatten och de är helt olämpliga för det här ändamålet. Användningsområdena är många och det är bara fantasin som sätter gränserna. Några av Rolands användbara tips kommer här: **Små träd och buskar** – slå ner en stolpe lite snett, så att övre änden är rakt ovanför kronan och nedre delen ca en halvmeter från stammen. Rulla geotextilen till en strut, med samma lutning som stolpen, och sätt fast den i stolpen med skruv. Till bredare buskar slår du ner en upprätt stolpe på vardera sidan och en tvärgående ribba längst upp. Lägg duken som ett tält över tvärribban och låt gavarna gå omlott innan duken fästes i stolparna.

Till större lågväxta partier kan man göra så här: Använd en armeringsmatta med en rutstorlek på 20 cm (pris ca 150 kr) samt en lättviktspresenning av transparent typ (ca 150 kr) eller eventuellt geotextil. En konstruktion av detta slag täcker en yta på ca 2x5 m. Vill man ha andra mått kan man lätt anpassa konstruktionen efter behov.

Gör så här: Lägg armeringsmattan på plant underlag och surra fast presenningen. Säkra sedan väven ytterligare med utanpåliggande linor, en på cirka var tjugonde centimeter. Välv armeringsmattan med presenningen utåt. Väven spänns då ytterligare något. Stick ner de utskjutande armeringsjärnen i marken och förankra väl. Räkna alltid med storm! För bästa stabilitet ska tunneln ha en halvcirkelform. Denna konstruktion fungerar även utmärkt som växthus över sommaren.

För inbitna stenpartister som odlar i fuktigt klimat kan det vara idé att täcka hela stenpartiet

med ett tak i t.ex. korrugerad plast. Göteborgs botaniska trädgård (se bild) gör så över sina torrmarksväxter från Klippiga bergen. Jag såg ett lyckat försök i Utrechts botaniska trädgård (Holland) där galvaniserade rör var fastgjutna i en upphöjd bädd. Något som liknade taket på ett cykelställ sattes ner i dessa rör när vintern närmade sig. Jag läste också för rätt många år sedan om en dam från USA som var besviken över att många växter i hennes trädgård dog under fuktiga vintrar. Hon började experimentera lite försiktigt med att lägga bänkfönster på en ram över strategiska ställen. Nästa steg var att bygga några större ramar som lutades mot varandra likt ett litet tält och till slut hade hon konstruktioner med ståhöjd och t.o.m. värmefläktar! Lite extremt är det väl men några av er kanske har liknande problem nu när våra vintrar blir allt fuktigare. Gnugga geniknölarna och gör något åt problemet – för inte slutar vi väl att odla våra

favoritväxter bara för att vi har naturen emot oss!

Förresten något som också faller inom det här ämnet är väl då vi vill skydda rothalsar och ytliga rotsystem. I min trädgård är det i första hand fjärilsbuskarna (*Buddleja davidii*) som jag behöver skydda extra. Jag lägger ett par dm stenkross på marken runt stammen. Det går bra med grov täckbark eller något annat som inte tar åt sig vatten och fryser till en klump. Resultatet blir att även om vintern är elak och det överjordiska fryser ner helt så kommer det upp rotskott från det täckta partiet. Många rosägare gör likadant men då jag inte har några ömtåliga sådana har jag aldrig brytt mig.

Har du lite ömtåliga nyplanterade buskar eller träd, jag kan föreställa mig att det kan behövas för magnolior som har ett ytligt rotsystem, kan du täcka med samma teknik som för stäppiljorna tidigare. Här bör du nog tänka på att ha ett gnagskydd på stammen. De här skydden bör tas

Geotextil

Riktlinjer för val av bruksklass med hänsyn till mekanisk påverkan.

Klass 1 – för dränering och filtrering

Klass 2 – mot okrossat material med max stenstorlek 100 mm

Klass 3 – mot material med max stenstorlek 200 mm

bort tidigt på våren så att solen får en chans att värma upp jorden.

Det finns förstås en mängd andra material att använda för att täcka sina växter. Gamla heltäckningsmattor, skumplast eller dunjackor. Enligt Grönköpings Veckoblad är fru Alma Nöden uppfinnarnas moder – och det är bara fantasin som sätter gränserna.

Till sist har vi de akuta problemen som uppstår vid en sen nattfrost, när vi redan avlägsnat alla vinterskydd. I min trädgård har det visat sig att förutom rododendronknoppar är det rodgersior, de örtartade araliorna och de tidigaste kobrakallorna som har svårast att klara detta. Vissa av dem har omplacerats så att de nu står under ett "trädparaply" som skyddar för lindriga nattfroster. Mitt enda recept inför hot om nattfrost är att täcka växterna med odlingsväv och hoppas att temperaturen inte sjunker för lågt.

PS Angående geotextil – vad är era erfarenheter? Det finns som sagt ett flertal tillverkare och typer som lämpar sig mer eller mindre för det vi vill använda dem till. Jag vet av egen erfarenhet att den svarta duken som består av vävda plastremmar inte stoppar ogräs. Däremot är jag osäker på om maskrosorna, som ser ut som om de växer rakt igen duken, kommer underifrån eller om de grott i sanden ovanpå duken och växt ner

igenom de smala springor som finns i väven. De flesta dukar är avsedda för att hålla isär olika jordmassor, men jag har också någonstans sett en referens på en duk som varit speciellt konstruerad för att hålla bort rotgräs. Den ena sidan av den duken var, om jag minns rätt, värmebehandlad så att fibrerna hade smält ihop – men hur är då den vattengenomsläppliga förmågan hos den duken?

Så här har man löst det i Göteborgs botaniska trädgård när man behövde vintertäcka lite större ytor för bl.a. kaktusar och andra torrmarksväxter från Nordamerika.

Trädgårdsamatörerna Göteborg erbjuder

TAG:s Småskrifter

- Allium 30:-
- Galanthus 30:-
- Ormbunkar I + II 30:-
- Prydnadsgräs I 30:-
- Prydnadsgräs II 30:-
- Sådd av perenner 30:-
- Trillium 30:-

Clematis

- Översättning av Raymond J. Eivisons bok "Making the most of Clematis" gjord av TAG:s Clematiscirkel 40:-
- Atragene, en sektion inom släktet Clematis, av Henrik Zetterlund 30:-

Frakt 20:- per beställning tillkommer.

Vi har tagit fram ett paket för Dig som vill ha lite mera baskunskaper

I paketet ingår:

- Botanik för amatördlare
- Sådd av perenner
- Hur man lyckas med sticklingsförokning
- Primula, allmän beskrivning
- Liljor, del I, allmän beskrivning, förokning, inköpsställen m.m.

Paketpris 135:-

Inklusive frakt inom Sverige.

TAG Trycksaker

Ove Johansson
Hultavägen 4
428 34 Källered
Tel: 031-795 05 81

För beställning utom Sverige tillkommer Postens utlandsavgift 50:- samt frakt 20:- per beställning. Beställning via Postgiro 60 38 05 - 3